

**ELNUR HÜMBƏTOV**

**Bakı Dövlət Universiteti, Hüquq fakültəsi,
İnsan hüquqları və informasiya
hüququ üzrə YUNESCO kafedrası**

**Azərbaycan Respublikası Dövlət Təhlükəsizliyi
Xidmətinin Heydər Əliyev adına Akademiyası,
Əməliyyat işçilərinin hazırlanması fakültəsi
Mülki hüquq kafedrası,
Hüquq üzrə fəlsəfə doktoru, müəllim,
Baş prokuror yanında Korrupsiyaya qarşı
Mübarizə Baş İdarəsi, Baş İdarənin böyük prokuroru
elnur_88@inbox.ru**

HÜQUQ VƏ HÜQUQ ELMLƏRİ SİSTEMLƏRİNDƏ INTERNET HÜQUQUNUN YERİ

Açar sözlər: İnternet hüququ, virtual məkan, kiberməkan, kibernetika, kibercinayət, beynəlxalq müqavilələr, beynəlxalq xüsusi hüquq, beynəlxalq publik hüquq, internet münasibətləri, hüquq-pozmalar, dövlət, qanunvericilik.

İnternet davamlı olaraq bizim gündəlik həyatımıza daxil olmuş, onun ayrılmaz hissəsinə çevrilmişdir. Bu gün təsəvvür etmək çətindir ki, hələ yaxınlara qədər o olmamışdır. Onun istənilən sahədə bizə verdiyi fantastik imkanların olmasına inanmaq çətindir.

Lakin internetlə bərabər yeni tip ictimai münasibətlər – internet münasibətləri də yaranmışdır. Şəbəkədə fəaliyyət çoxlu problemlər – etik, iqtisadi, sosial və hüquqi problemlər doğurur. Onların hamısını tədqiq etmək və nizama salmaq lazımdır.

İnternet hüququ öz xüsusiyyətini saxlamaqla, mahiyyətcə kompleks hüquq institutu kimi, eləcə də spesifik internet münasibətlərində, normalarında, tədqiqat metodu və vasitələrində ifadə olunan hüquq kimi hüququn digər sahələri və digər hüquq elmləri ilə qarışılıqlı əlaqəlidir və müvafiq olaraq, onların arasında müəyyən yer tutur.

İnternet hüququnun digər hüquq elmləri ilə

qarşılıqlı əlaqəsi barədə danışmadan əvvəl onun həmin elmlər arasında yerini müəyyən edək.

Dövlət və hüquq nəzəriyyəsi, digər hüquq elmləri və formalaşan informasiya hüququ üzrə ədəbiyyat məlumatlarının təhlili göstərir ki, hüquq baxımından cəmiyyətdə informasiya münasibətlərinin hüquqi tənzimlənməsi əsaslarının xarakteristikası zamanı dörd elm qrupu ayrılır: 1) ümumnəzəri (dövlət və hüquq nəzəriyyəsi); 2) sahəvi (mülki, cinayət, inzibati və başqaları); 3) kompleks (kriminalistika, kriminologiya və başqaları); 4) tətbiqi (məhkəmə statistikas, hüquqi kibernetika, hüquqi informatika, kompyuter hüququ və başqaları);). Həm də nəzərə almaq lazımdır ki, ümumnəzəri elm bütün hüquq elmləri, sahələri və institutları üçün zəruri olan dövlət və hüququn nəzəri problemlərini işləyib hazırlayır. Sahəvi hüquq elmlərindən hər biri konkret ictimai münasibətləri tənzimləyən hüquq normaları məcmusunu tədqiq edir. Kompleks hüquq elmləri hüquqi hadisələri və prosesləri həm hüquqi, həm də qeyri – hüquqi metod və vasitələrlə öyrənir. Tətbiqi elmlər hüquqi fəaliyyətin müxtəlif sferalarına və müvafiq olaraq, müəyyən hüquq elmlərinə xidmət edir.

Göstərilən təsnifat ideal deyildir, hüquq elmlərinin yerləşməsinin digər sxemlərini də yaratmaq



olar (o cümlədən kompleks və tətbiqi elmlərin). Amma onun üstünlüyü ondan ibarətdir ki, o, hüquq elmləri və fənlərinin ümumi sistemindən internet hüququnun yerini kifayət qədər asan təyin etməyə və kompleks hüquq institutu və müasir dövrdə hüquqsünaslığın yeni istiqaməti kimi internet hüququ ilə göstərilən hüquqi biliklər sahəsinin qarşılıqlı əlaqə və təsirini səciyyələndirməyə imkan verir.

İnternet hüququ, onun müddəa və normalarının hüququn digər sahələrində tətbiq edilməsinə baxmayaraq, həmçinin, sahəvi elmlərin ilkin nəzəri müddəalarından geniş istifadə edir və eyni zamanda, yalnız kompleks hüquq institutu hesab olunmaqla, virtual məkanda subyektlərin davranışının hüquqi tənzimlənməsinin gedişində digər sahələrlə qarşılıqlı əlaqədə olur.

İnternet hüququ, ilk növbədə, özünün elmi-nəzəri və tətbiqi arsenalında dövlət və hüquq nəzəriyyəsinin ümumi konseptual müddəalarından geniş istifadə edir. Dövlət və hüquq nəzəriyyəsi aparıcı fundamental elmdir, digər hüquq elmlərindən fərqli olaraq, o, hüquq və dövləti bütövlükdə öyrənir, bütün hüquq elmləri və fənləri üçün ilkin anlayışlar, konstruksiyalar və müddəalar hazırlayır.

İnternet hüququ, əsasən, virtual məkanın hüquqi tənzimlənməsi problemlərini tədqiq etməklə, bu zaman dövlətin anlayışı və funksiyasından, hüquq mənbələrindən geniş istifadə edir; İnternetdə hadisələri təhlil edərkən hüquq normalarını, hüquqi münasibətləri, hüquqi tənzimləmə mexanizmini, hüquqpozmalarını, hüquq düşüncəsini və bir çox digərlərini tətbiq edir. Beləliklə, internet hüququnda bu kompleks institutun problemlərinin xarakteristikası zamanı “cüt” kateqoriyaları seçmək və tədqiq etmək olar: internet münasibətlərinin subyektini kimi dövlət və onun təşkilatları; internet hüququ normalarının mahiyyəti və onun mənbələri, internet münasibətləri və onların hüquqi tənzimləmə mexanizmləri; kompyuter cənayətləri və məsuliyyət, provayderlərin hüquq düşüncələri, informasiya istehlakçıları və digərləri.

Lakin internet hüququ bu zaman dövlət və hüquq nəzəriyyəsinə daxil olmur, yalnız onunla qarşılıqlı əlaqədə olur, öz elmi aparatını səlisləşdirir, hüququn kompleks institutu kimi zənginləşir və inkişaf edir.

Sahəvi hüquq elmləri və fənləri arasında internet hüququ beynəlxalq xüsusi və publik hüquqla, formalaşan informasiya hüququ ilə, eləcə də demək olar ki, bütün digər hüquq elmləri ilə sıx əlaqədədir.

Məsələn, beynəlxalq xüsusi hüquq internet hüququnu, ilk növbədə, ona görə maraqlandırır ki, o, dövlətlərin hüquq sistemlərində fərqlərin saxlanması zamanı virtual məkanda kollizion normaların köməyi ilə müxtəlif ölkələrin təşkilat və firmalarının işgüzar əlaqələrini tənzimləməyə imkan verir. Beynəlxalq xüsusi hüququn bütün elmi potensialına əsaslanaraq, internet hüququ biliklərin bu sahəsinin mənbələri (beynəlxalq müqavilələr, daxili qanunvericilik, adətlər və başqaları), beynəlxalq xüsusi hüququn normaları (kollizion normaların növləri, onların tətbiqi, şərh, publik qaydada qeyd – şərtlər və s.), əcnəbilərin mülki-hüquqi vəziyyəti anlayışları, internetdə hüquqi şəxslər və dövlətlər, xarici-iqtisadi əqdlərin xarakteri, beynəlxalq yük daşımaları, kredit və hesablama münasibətləri, müəllif, patent hüquqları, arbitrajda mübahisələrə baxılması və digər normalarla silahlənir və onlardan istifadə edir.

İnternet hüququ həm də sülhü qoruma, beynəlxalq təhlükəsizliyi möhkəmləndirmə və müxtəlif ölkələrin əməkdaşlığı üçün dövlətlərin və digər subyektlərin yaratdığı adi normalar və beynəlxalq müqavilələr sistemini tədqiq edən beynəlxalq publik hüquqla qarşılıqlı əlaqəlidir. İnternet üçün burada Ümumdünya informasiya hörümçək toruna daxil olan suveren dövlətlər, beynəlxalq hökumətlərarası təşkilatlar və dövlətəbənzər qurumlar, eləcə də onların informasiya qarşılıqlı münasibətləri (əlaqələr kontaktlar, müqavilələr və başqaları) də maraq kəsb edir.

İnternet hüququ ilə, xüsusən hazırda aktiv şəkildə formalaşmaqda olan informasiya hüququ sahəsi də sıx bağlıdır. Hüququn bu sahəsi dinamik inkişaf edir və hətta onun predmetinə internetin bütün hüquqi problemlərini (yəni internet hüququnu) daxil etmək təklif olunur. Bu, hələlik, bir sıra səbəblərə görə əsaslı görünür. Birincisi, informasiya hüququ cəmiyyətdə informasiya münasibətlərini tənzimləyən hüquq normaların məcmusunu öyrənir. Kiberməkanda informasiya problemlərinin belə tədqiqi ilə həm də internet



hüququ məşğul olur. İncisi, informasiya hüququ bütövlükdə informasiya fəaliyyətinə aid olan göstərişlər (təlimatlar) hazırlayır. Təxminən eyni bir vəzifəni öz sahəsində internet hüququ həyata keçirir. Üçüncüsü, informasiya hüququ artıq internet fəaliyyətinin hüquqi aspektləri ilə birləşmədə çoxları tərəfindən tanınır.

Ona görə də hazırda internet hüququ daha məhsuldar şəkildə məhz informasiya hüququ ilə qarşılıqlı əlaqədədir və onun elmi kateqoriya aparatından və praktiki tədqiqatlarından bacarıqla istifadə edir. Onlardan aşağıdakıların adını çəkmək olar: virtual məkanda informasiya anlayışından və onun xarakteristikasından istifadə, internetin təhlili zamanı informasiya sistemlərinin öyrənilməsi, internet münasibətləri subyektləri tərəfindən informasiya qanunvericiliyinin müddəalarından istifadə, virtual mühitdə informasiya hüququ normalarının xarakteristikası, onların tətbiqi prosesi, informasiya hüquq münasibətlərinin təhlili, informasiya mühitində hüquqpozmalara görə məsuliyyət və başqaları.

Eyni zamanda, internet hüququnu bütövlükdə informasiya hüququna daxil etmək, onu formalaşan bu hüquq sahəsinin problemlərindən birinə çevirmək hər halda tam əsaslı deyildir. İnternet hüququ, həmçinin, beynəlxalq xüsusi hüququn tərkib hissəsidir. Bu, konkret səbəblərlə şərtlənir: birincisi, internet hüququ hansısa bir cəmiyyətdə sadəcə informasiya münasibətlərini tənzimləyən normalar məcmusunu öyrənmir, həm də Ümumdünya virtual məkanındakı münasibətləri (yəni hansısa bir insan birliyi çərçivəsi ilə bağlı olmayan planet miqyaslı internet münasibətləri) də tədqiq edir, halbuki informasiya hüququnun predmeti ona nisbətən dardır; ikincisi, internet hüququ özünün formalaşması gedişində dünya miqyaslı göstəriş və tövsiyələr hazırlaya bilər və hazırlayır; üçüncüsü, internet hüququnda xüsusi hüquq, xüsusi maraq dominantlıq (üstünlük) təşkil edir; dördüncüsü, güc, sürət toplayır və onun təkə müstəqil kompleks hüquq institutu kimi yox, həm də müstəqil tədris fənni kimi tanınması günü uzaqda deyildir. Tədris fənni kimi bu istiqamət artıq Fransada, Kanadada, Belçikada, Yeni Zelandiyada və digər ölkələrdə tanınmışdır. Xüsusilə qeyd edilməlidir ki, “internet hüququ” mənasını itirmə-

dən çoxlu dillərə tərcümə olunur, çoxlu ölkələr üçün bərabər dəyərli kateqoriya hesab olunur.

Digər tərəfdən, internet hüququ hazırda informasiya hüququ çərçivəsində nəzərdən keçirilir, öyrənilir və tədqiq edilir və bu, hələlik ədalətlidir, çünki bu bilik sahələrinin predmetlərinin vahidliyi ilə əlaqədar öz səbəbləri vardır.

Bununla bərabər, internet hüququ virtual məkanın hüquqi tənzimlənməsi problemlərini tədqiq etməklə, digər hüquq elmləri sahələri ilə qarşılıqlı əlaqədə olur, onların kateqoriya aparatlarından və işləmələrindən istifadə edir. O cümlədən, internet münasibətlərinin subyektləri şəbəkə vasitəsilə tərəfdaşlarla mülki-hüquqi münasibətlərə daxil olmaqla, mülki hüququn subyekt və obyekt, mülkiyyət, iddia müddəti, alqı-satqı müqaviləsi, icarə, kirayə, kommersiya konsessiyası, öhdəliklərin icrası və s. anlayışlarından (mülki hüquq) istifadə edir; bu subyektlərsə internetdə elektron maliyyə xidmətləri göstərməklə, vəkil edilmiş şəxs (müvəkkil), müştəri, əqd üzrə sənəd, maliyyə xidməti, fiziki şəxslərdən gəlir vergisi, kredit, istiqraz, elektron rəqəmsal imza və s. anlayışlardan istifadə edirlər; internet münasibətlərinin subyektləri virtual məkanda müəyyən hərəkətlərin edilməsi üçün lisenziya almaqla, dövlət idarəetməsi, rabitə və informasiyalaşdırma orqanları ilə qarşılıqlı əlaqəyə girir, bu zaman göstərilən orqanların təşkilati – sərəncamverici fəaliyyətini tənzimləyən normalardan istifadə edirlər; cinayətlərlə və digər neqativ təzahürlərlə mübarizə prosesində İnternetdə subyektlər cinayət, cəza anlayışlarından istifadə edir, lazım gəldikdə, bu və ya digər kompüter cinayətlərinin, o cümlədən şəbəkədəki informasiyaya qanunsuz giriş, məlumatların qanunsuz ələ keçirilməsi, bu və ya digər sistemin fəaliyyətinə qanunsuz təsir, qurğulardan istifadə, dəlduzluq, böhtan (cinayət hüququ) və sairənin tərkiblərini analiz edir.

İnternet hüququ, təbiidir ki, bilavasitə informasiyalaşdırma ilə əlaqədardır. İnfomasiyalaşdırma isə “informasiya texnologiyalarından, informasiya sistemlərindən və şəbəkələrindən geniş istifadə əsasında reallaşır” [1]. Buradan isə belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, internet hüququ informatika, kibernetika və kompüter hüquqları ilə əlaqəlidir, lakin onlarla birləşmir. Fikrimizcə, bunlar elmi



biliklərin və tədqiqatların müxtəlif sahələridir. Lakin internet hüququ öz maraqları üçün onların müddəaları və işləmələrindən geniş istifadə edir.

Belə ki, zəruri hallarda (o cümlədən, hüquq sahəsində internetin nəzəri və tətbiqi problemlərinin tədqiqi zamanı) alimlər hüquqi fəaliyyət sferasında informasiya proseslərinin qanunauyğunluqları və xüsusiyyətləri, onların kompyuterləşdirilməsi, hüquqi informasiya sistemlərinin qurulması və istifadəsi prinsipləri, müasir informasiya texnologiyalarının əsasında ekspert və konsultasiya sistemlərinin yaradılması, rəsmiləşdirmə və idarəetmə metodları haqqında hüquqi informatikanın (Hüquqi informatika – hüquqi informasiyanın toplanması, qeydiyyatı, saxlanması, dərk edilməsi, işlənməsi və istifadəsi ilə məşğul olan tətbiqi elm və tədris fənni) nəticələrindən istifadə edirlər. Hüquqi informatika burada virtual mühitdə informasiya proseslərinin təhlilində, həmçinin, mühüm dayaq kimi çıxış edir.

Ümumdünya kibernetik məkanı öyrənən internet hüququnu, şübhəsiz, hüquqi kibernetikanın ideyaları, anlayışları, vasitə və işləmələri maraqlandırır (məsələn, internet də daxil olmaqla, sistem, riyazi və digər metod və vasitələrdən istifadəyə əsaslanan hüquqi sferada mürəkkəb dinamik sistemlərin optimal idarə edilməsi probleminə dair hüquqi kibernetika (Hüquqi kibernetika – müxtəlif təbiətli dövlət – hüquq sistemlərinin qurulması və optimal fəaliyyətinin qanunauyğunluqlarını tədqiq edən müasir elmi istiqamət; hüquq fəaliyyətinin avtomatlaşdırılması ilə bağlı vəzifələri həm bütövlükdə, həm də onun ayrı-ayrı növlərini həll edir) yanaşmaları). Ümumdünya informasiya hörümçək torunda (informasiya xidmətlərinin göstərilməsi, elektron əqdlərin bağlanması, rəqəmsal informasiya mübadiləsi və digərləri) konkret vəzifələrin həlli prosesində internet münasibətlərinin subyektlərinə idarəetmədə optimalıq, müxtəliflik, entropiya (Entropiya – sistemin fəaliyyətinin təşkili səviyyəsinin və effektivliyinin azalmasında kənarçıxma meydana çıxan vaxtı etalon vəziyyətindən kənara çıxma ölçüsü), informasiyanın struktur və semantik tədbirləri, məlumatların kodlaşdırılması, rabitə kanallarının buraxma qabiliyyəti və s. anlayışlardan istifadə etmək lazım gəlir. Bütün bunlar isə hüquqda isti-

fadə edilən kibernetika (Kibernetika (qədim yunanca – idarəetmə incəsənəti) – informasiyanı qəbul etməyə, saxlamağa, yenidən işləməyə və idarə etmə üçün ondan istifadə etməyə qabil olan hər cür təbiətli sistemlərin öyrənilməsi ilə məşğul olan biliklər sahəsi. Kibernetikanın mahiyyəti N.Binerin “Kibernetika və ya heyvan və maşında idarəetmə və əlaqə” kitabında xülasə edilmişdir (1948). Bu kitabda o, kibernetikaya tərif vermiş və kommunikasiyaya, bir dam altında idarəetməyə aid olan müxtəlif elmləri birləşdirməyə cəhd göstərmişdir) və optimal idarəetmə nəzəriyyəsinin anlayışlarıdır.

Nəhayət, internet münasibətlərinin subyektləri ayrı-ayrı vəzifələri həll edərkən həm də kompyuter hüququ (Kompyuter hüququ bizim tərəfimizdən EHM (elektron hesablama maşınları), EHM sistemlərinə və onların şəbəkəsindən istifadə prosesində yaranan müxtəlif münasibətləri tənzimləyən hüquqi normaların məcmusunu özünə daxil edən Rusiya qanunvericiliyinin kompleks sahəsi kimi nəzərdən keçirilə bilər. İnformasiya hüququn müasir doktrinasına görə, o, kompyuter hüququna nisbətən ən iri törəmə hesab olunur, belə ki, informasiya hüququna bütövlükdə informasiya sahəsindəki ictimai münasibətləri tənzimləyir, onun üçün informasiyanın işləndiyi texniki vasitələrin növü və onun təsbit edildiyi daşıyıcının xarakteri heç bir əhəmiyyət kəsb etmir) adlandırılan sahənin nəticələrindən istifadə edirlər. Biliklərin bu sahəsi informasiya hüququ ilə kəşifir, ona görə də virtual məkanda bu gün “kəşifən” vəzifələr – həqiqi kompyuter sistemlərinə, şəbəkələrindən, məlumat bazalarından istifadə, kompyuter informasiyalarının toplanması, işlənməsi və istifadəsinin hüquqi tənzimlənməsi və s. – qoyulur və həll edilir.

Əlbəttə, etiraf etmək lazımdır ki, elmi ədəbiyyatda informasiya hüququnun və internetin meydana gəlməsi ilə əlaqədar hüquqi informatikanı, hüquqi kibernetikanı və kompyuter hüququnu tədricən unutmağa başlamışlar.

Hüquqi informatika, hüquqi kibernetika və informasiya hüququnun çoxlu ümumi cəhətləri var, onların ayrılması hüquq elmi nəzəriyyəsinin və hüquq sahəsində informasiya haqqında təlimin inkişafının ümumi işinin xeyrinə deyil. Aydın ki,



informasiya hüququ bu bilik sahələrini özündə birləşdirir və bununla öz şəxsi predmetinin tezliklə formalaşmasına köməklik göstərə bilər. Eləcə də internet hüququ da hüquqşünaslığın yeni nəzəri-tətbiqi istiqaməti kimi bunu etməyə qadirdir.

Lakin bütün deyilənlər internet hüququnun spesifik kompleks hüquq institutu olması nəticəsini çıxarmağa mane olmur (beynəlxalq xüsusi, publik hüquqları komponentləri ilə informasiya hüququ). Hüquqi biliklərin yeni sahəsi kimi o, virtual məkanda internet münasibətlərini tənzimləyən norma, akt və qanunların məcmusunu özünə birləşdirir və onları öyrənir. İnternet hüququ informasiya hüququ çərçivəsində mövcuddur, beynəlxalq xüsusi hüquq və digər hüquq sahələri ilə sıx əlaqədə virtual məkanda münasibətlərin hüquqi tənzimlənməsinin təkmilləşdirilməsinə köməklik edir.

Çıxarılan (yaradılan) internet hüququ anlayışı baxımından onda İnternetdə münasibətlərin hüquqi tənzimlənməsi ilə birbaşa bağlı olan dörd sinif vəzifələri ayırmaq olar.

Birinci sinif – bunlar əhəmiyyətli dərəcədə ümumnəzəri problemlərdir: internet hüququnun anlayışı, mahiyyəti və ümumi xarakteristikasının öyrənilməsi, onun norma və mənbələrinin analizi, virtual məkanda internet münasibətlərinin tədqiqi, onun öyrənilmə metod və vasitələri, İnternetdə əxlaq, etika və digər normaların tətbiqinin dərk edilməsi, internet münasibətlərinin hüquqi tənzimlənməsi mexanizminin xarakteristikası, onun təsirləri, virtual məkanda həqiqi tənzimləmə və özünü-tənzimləmənin analizi və digərləri.

İkinci sinif vəzifələr – bunlar virtual məkən və internet hüququ konsepsiyalarının analizidir. Onlara, ilk növbədə, hüquq nəzəriyyəsi və praktikasının bu yeni istiqamətinin anlayışları və əsas əlamətlərinin öyrənilməsi üzrə vəzifələr aiddir (yəni kompyuter şəbəkəsindəki fəaliyyətin ədalətli tənzimlənməsi həyata keçirilən qaydalar və normativlər məcmusunun tədqiqi, həmin qayda və normativlərin digər sosial normalarla qarşılıqlı əlaqəsinin analizi, bu hüquq subyektlərinin davranışının öyrənilməsi, obyektlərin, təsir üsullarının analizi və digərləri). Bura həmçinin, hüquq nəzəriyyəsi və informasiya hüququ baxımından Ümumdünya informasiya hörümçək toru kimi internetin

özünün tədqiqini, onun məqsəd və vəzifələrinin xarakteristikasının, sosial-hüquqi gerçəklikdə məkan sərhədlərini və təzahür formalarını da aid etmək olar.

Üçüncü sinif vəzifələr internet hüququ üzrə çoxaspektli məsuliyyət problemlərinin öyrənilməsi ilə əlaqədardır. Onların arasında bu gün birinci yerə internet münasibətləri sahəsində məsuliyyət anlayışı problemi, onun digər məsuliyyət növləri ilə qarşılıqlı əlaqəsi, informasiyanın keyfiyyətinə görə məsuliyyətin hüquqi tənzimlənməsi, Ümumdünya informasiya hörümçək torunda müxtəlif informasiyaların yayılmasına görə bu məsuliyyətin hüquqi aspektləri, İnternetdə müxtəlif məsuliyyət növlərinin tətbiqi effektinin tədqiqi çıxmışdır. Kibercinayətlərlə mübarizə sahəsində məsuliyyət haqqında qanunvericiliyin öyrənilməsinə də xeyli yer ayrılır (yəni İnternetdə dələduzluqla, qiymətli informasiyaların ələ keçirilməsi, şəbəkələrin sındırılması, virtual məkanda pornoqrafiyaların, vətəndaşlar haqqında böhtan məlumatları viruslarının yayılması və s. ilə mübarizə sahəsində).

Dördüncü sinif vəzifələr – bunlar, əsasən, internet münasibətləri subyektlərinin (və ya iştirakçılarının) hüquq düşüncələri, hüquq mədəniyyəti və hüquqi tərbiyə problemləridir (İnternetdə həmin hadisələrin anlayışının, mahiyyətinin və xüsusiyyətlərinin internet münasibətləri subyektlərinin fəaliyyətinə nəzərən xarakteristikası, hüququn, onun sahələrinin, institut və normalarının göstərilən subyektlər tərəfindən dərk edilməsi və başa düşülməsinin analizi, internet münasibətləri subyektlərinin hüquq düşüncəsi və hüquq mədəniyyətinin Şəbəkədə əxlaqla, davranış etikasına ilə qarşılıqlı əlaqəsi də daxil olmaqla, sonuncuların (yəni subyektlərin) hüquqi davranışının öyrənilməsi, eləcə də İnternetdə hüquqi düşüncə funksiyalarının, onların cəmiyyətdə təzahürlərinin xarakteristikası və digərləri).

Aydın olur ki, internet hüququ hüquq nəzəriyyəsi üzrə, informasiya, beynəlxalq hüquq və digər sahələrdən irəli gəlməklə, internet fəaliyyətinin hüquqi aspektlərinin tədqiqinə yeni, müstəqil mövqeylərdən yanaşır. İnternet hüququ, mahiyyətə, virtual məkənin nəzəri və tətbiqi hüquq problemlərini və bununla əlaqədar bu məkana və internet münasibətləri subyektlərinin davranışına



hüquqi təsiri nəzərdən keçirir. O, bu aləmdə, hüquq elminin digər istiqamətlərdən fərqli olaraq, sözün geniş və global mənasında virtual məkan hüququdur, dar dərk edilmədən isə internet hüququ hüquqi, real (bu və ya digər dövlət çərçivəsində) məkanda internet münasibətlərini tənzimləyən

müxtəlif sahəvi istiqamətli müxtəlif hüquqi normalara toxunur.

Bununla əlaqədar ümumi hüquq nəzəriyyəsi və informasiya hüququ baxımından virtual məkanın və internetin hüquqi xarakteristikası hədsiz aktual və əhəmiyyətlidir.

İstifadə edilmiş mənbələr və qeydlər:

1. Насиров Э., Асланов Р. Основы информационного права. Баку: Qanun, 2010, с. 147 – 156.